

Friesch Dagblad

BUREAUX: Leeuwarden, Weerd 11, Telef. Adm. 4044, Red. en Dir. 4046. Sneek, Gedempte Pol. Telefoon 2821

BIJKANTOREN: Franeker: Boekh. Wever, Tel. 2405; Heerenveen: Accerenwal 57, Tel. 2214; Drachten: Zuidkade 17, Tel. 2195; Dokkum: Hoogstraat 66, Telefoon 632.

De „Kraak” van de gevangenis

Hoe het toeging

De „kraak” van de Leeuwarder gevangenis op 8 December 1944, waarbij binnen drie kwartier 50 gevangenen bevrijd werden, en twee man van de S.D., die de knockploeg „over het mot” kwamen, overrompeld en uitgekleeft in de cel gestopt werden, was een zeldzaam meesterstuk, dat toen ter tijd in het Friesland grote deining verwekte. Tot dusver waren de finesses alleen bekend bij de „insiders”, maar Woensdag is de pers op het Burmaniahuis alles enthuld.

De voorbereiding nam heel wat tijd in beslag, vertelde de heer E. Bultsma (Eppie v. Dijk). Tal van plannen werden bekeken. Zaak was, zonder brokken te maken, binnen te komen en geen enkel spoor na te laten. List was geboden. Er werd een plan ontworpen om via een achterdeur het H. van B. binnen te dringen met een valsche sleutel. Ook van de binnendeuren werden met hulp der bewaarders valsche sleutels gemaakt, maar na een alarm werd de bewuste deur gebarricadeerd met een balk. Dat ging dus niet meer. Dan maar met valsche papieren.

Behalve de practisch uitsluitend gebruikte papieren van de S.D., op verloop waarvan de gevangenispoort opening, bevond er ook nog een officieel politiepapier, dat zelden meer werd gebruikt, maar toch dienst kon doen. Zelfs een roker werd nu valscht. Daar zou men het dan maar mee wagen. Met medewerking van den heer Harms, gem. ambtenaar, werden plattegronden geteekend van de gevangenis en de cellen. Na 2 maanden was alles kant en klaar.

De toenmalige provinciale commandant van de K.P., de heer P. G. Oberman (Piet Kramer), met de leiding der „kraak” belast, huiverde wel heel even voor de groote verantwoordelijkheid terug. De L.O. echter drong zeer aan op uitvoering. Er zaten op dat moment verscheidene politieke gevangenen in het H. v. B. De gew. commandant van de N.B.S. gaf zijn fiat. „Dit moet doorgaan”. De kraak werd nu bepaald op 8 Decmeber.

In den middag van 8 December kreeg het H. v. B. een telefoontje van de „politie”, dat om half zes 3 „arrestanten” zouden worden gebracht. Tegelijkertijd werd het politiebureau opgebeld, dat een paar C.C.D. ambtenaren uit Bolsward op weg waren naar Leeuwarden, met 3 arrestanten die ze maar regelrecht naar het H. v. B. zouden brengen. „Was wel wat vreemd en even onderwerp van bespreking, maar werd toch geaccepteerd. Zoo werd de kraak gecamoufleerd.

Om 4 uur vereenigden zich de K.P. mannen en één ondergedoken Leeuwarder politieagent, die om zijn „baas” te redden meedeed, in het pand van bakker v. d. Veen. Alleen de leiders wisten, voor de anderen was het nog de vraag, wat er gebeuren ging. Nu werd alles uit de doekjes gedaan. Plattegronden werden uitgedeeld, ieder kreeg welomlijnde instructies. Daarop werd gemeenschappelijk gebeden. Om 5 uur bezetten tot consternatie der bewoners, 6 K.P.-ers het pand met bovenhuis tegenover de gevangenis, waarin het woningbureau v. d. Schoot is gevestigd. Ze nestelden zich hier, met een machinegeweer en pistolen. Het was de dekkingsploeg. Een ordonnans meldde, dat operatie 1 was geslaagd. Prompt half zes verlieten 2 ploegen, om de Grachtswaard operatiebasis voor operatie 2. De 2

politie mannen in uniform met hun 3 „arrestanten” belden aan de gevangenis. De 2de ploeg, bestaande uit 12 K.P.-ers stelde zich verdept op tegen de muur, in afwachting, en zoo goed, dat de bewaarder met de controle der verduistering belast, hen rakelings voorbijliep, zonder ze te bemerken. Boven de hoofden der politiemannen en der arrestanten knipte het electrisch licht op. Het luikje in de poort ging open, en ze reikten den portier het valsche papier toe, dat hen de toegang ontsluiten moest. Dan bleven zij wachten in het helle licht. De portier verdween naar de administratie. „Binnenlaten?”. Ja, dat klopt, er is over gebeld”. Dan kwamen ze binnen een 2e deur door, die direct achter hen in het slot klikt en staan ze in de gang. Nu is het hun tijd. Binnen een minimum staan ze in het bureau: „Handen omhoog!” Niemand van de 4 à 5 daar aanwezige bewaarders, dacht er aan zich te verzetten. Ze verkeerden in volslagen verwarring en konden door het snelle verrassende optreden niets beginnen. Jella bezette de telefooncentrale, de portiers werden ontwapend, en door de poort werden de 12 man tegen de muur, één voor één binnengeloodst. Er waren nu 17 man in de gang. Ze hadden het voorportaal in hun macht.

Oogenblikkelijk werd overgegaan tot de 3de operatie: de bezetting van het heele huis van Bewaarding en het bevrijden van de gevangenen uit hun cellen. In een looppasje ging het de gang door tot achter de deur, die toegang gaf tot het wachtlokaal, waar het gros der bewakers vertoefde. De 17 man stelden zich vlug op achter de deur en toen ging het voorwaarts. De wacht werd overrompeld. Het telefoon-toestel bezet. De brigadier met de ring, werd van de sleutels der cellen ontdaan. Eén bleef posten, de bewaarders gelasteld, heel gewoon te doen, ook als soms iemand eens een informatie mocht doen door het luikje, dat weer verbinding gaf met de bijzondere strafgevangenis, en dat terdege in het oog gehouden werd. De anderen verdeelden zich snel in kleine groepjes, ze hadden een papier in de zak, met de nummers der cellen en de namen van hen, die er uitgehaald moesten worden. Zoo gingen ze de beide vleugels in, aan weerszijden van de wacht, en naar de eerste en tweede verdieping. Op de vrouwenafdeling werd de bewaakster handig verschalkt, haar telefoontoestel door Anton bezet. Ze moest opgeven in welke cellen de te bevrijden vrouwelijke gevangenen zaten. Alles verliep zeer snel, binnen 8 minuten stonden de bevrijde dames op de beneden gang, waar ook reeds de mannelijke gevangenen waren verzameld. Op deze gang speelden zich ontroerende tooneeltjes af. De heer en mevrouw Schootstra zagen elkaar terug na een wreede en lange scheiding. Sommigen der bevrijden wilden de K.P.-mannen om de hals vallen. Er was een druk geroezemoes en gepraat. Commandant Piet Kramer hield appél. Zelfs hierbij ontbrak ondanks de spanning de humor niet. Hij vroeg een der gevangenen zijn naam: „Tijl” was het antwoord. Uw achternaam? „Tijl”. De commandant: Dan bent u zeker Tijl Uilenpiegel”. Inmiddels verstreken de minuten in groote spanning. Want 2 gevangenen moesten uit de Bijzondere Strafgevangenis komen, het waren de heeren Dreeuws en Leyenaar. Met de revolver was één der bewaarders in het wachtlokaal gedwongen in het Duitsch be-

vel door te geven naar de bijzondere strafgevangenis, dat beiden dadelijk voor een verhoor naar het H. v. B. moesten worden overgebracht. De heer Dreeuws, die erg was toegetakeld, lag reeds te bed. Hij moest opstaan en zich kleeden. Hij dacht: Dit is mijn laatste gang. Tien à 15 minuten verlieten. In die tijd werd het bevel 3 maal herhaald. Eindelijk kwamen ze vergezeld van 2 bewakers in het H. v. B.

Toen ging de bel bij de poort.... Buiten stond een auto, waarin 2 man van de S.D. met 3 nieuwe arrestanten. Ze wenschten binnen gelaten te worden. Nu was snel en koelbloedig optreden vereischt. De gevangenen verlieten in allerijl de gang. De knockploeg stelde zich op achter de 2de deur. Dan werd in allerijl gezocht naar het knopje van het electrisch licht buiten, want alles moest „heel gewoon” schijnen. Men kon het eerst niet vinden. De S.D. vloekten, het duurde hen te lang, dan draaide de sleutel in het slot, de deur vloog open en Wim Stegenga schoot de beide verstuurde moffen voorbij. Dan hoorden zij zich achter hun rug toevoegen: „Handen omhoog”. Ze waren finaal overbluft. Hadden hun automatische wapens bij de hand, maar schoten niet. Wim greep er één in zijn kraag en sleurde hem binnen, de andere was ook weldra voor de bakker en ook de 3 arrestanten verdwenen binnen de poort. De beide moffen werden uitgekleeft en stonden in de onderbroek in hun laarzen. Het was een potsierlijk gezicht. Ze werden in de strafcel gegooid. Hier zaten 4 arrestanten, die in de loop van den dag waren binnengebracht. Zij boften, want zij gingen er uit. Daarmede was dit adembenemend incident gesloten en kon worden doorgegaan met de groepering der bevrijde gevangenen, die weer in de benedengang kwamen. Bij kleine groepjes gingen ze nu de poort uit, voorzien van een wachtwoord en instructies. Sommigen als de heer en mev. Schootstra werden per fiets vervoerd om speurhonden geen kans te geven, terwijl anderen, nadat de laatste K.P.-ers vergezeld van één der bewaarders, de heer Tiemersma, die als zondebok fungeerde om de andere bewakers te ontlasten, de gevangenispoort verlieten, de brug dik onder de peper strooiden. De „kraak” was binnen 3 kwartier grandioos geslaagd. In totaal waren 51 gevangenen bevrijd, t.w. 31 mannelijke en 11 vrouwelijke, die op de lijst stonden, en 8 meer dan volgens plan, o.a. was er een koerierster die met alle geweld haar verloofde mee wou hebben. Al deze gevangenen werden dank zij de voortreffelijk georganiseerde afvoergroepen, waarvoor de heer E. Wiersma gezorgd had, binnen de stad bij hun gastheeren ondergebracht, die niet beter wisten, of ze kregen spoorweglui. Koerierster vertrokken direct met een brief aan de familie. De K.P.-es kwamen na de „kraak” op hun operatiebasis terug, waar één hunner voorging in dankgebed. De volgende morgen hielden de moffen razzia, maar niemand der bevrijden werd gevonden.

Van de 25 man, die aan den overval deelnamen is later alleen de mil.-pol. Joh. Kolff uit Oud-Beierland te Leeuwarden op straat doodgeschoten.

KORTE BERICHTEN

Oud-minister J. J. C. van Dijk is gisteren te Eindhoven gearriveerd. Bij 't bloedbad op den Dam zijn 19 dooden en 117 gewonden te betreuren. In normale jaren werden te A'dam 300 à 400 gevallen behandeld van schurft. In 1944 bedroeg dit aantal meer dan 30.000.

'N BEETJE GEDULD

Iedere abonné heeft er recht op om op tijd zijn krant te ontvangen. Als dit in normale tijden niet vlot gebeurt, moet men de Directie hiermede pittig op de hoogte stellen.

Thans moeten we echter onze abonnés eenige clementie vragen. De oplage is lang niet groot genoeg om aan iedere abonné een krant te kunnen verschaffen. Wel hadden we begin Mei gerechtigd hoop dat de oplage vergroot zou kunnen worden, doch dit is niet doorgegaan. In het algemeen moet de regeling thans zoo zijn, dat twee ingeschreven abonnés één krant krijgen.

En wat de bezorging betreft, we zien gaarne dat men de moeilijkheden zoveel mogelijk plaatselijk oplost. Heeft men klachten over de activiteit of accuratesse van bezorgers of agenten, dan vernemen we dat natuurlijk gaarne; we zullen niet nalaten dan onmiddellijk orde op zaken te stellen.

Intusschen doen wij alles wat maar het belang is van onze abonnés.

BEPERKTE RUIMTE

Niet alleen de oplage, ook de ruimte in onze krant is beperkt. Tot onze spijt hebben we lang alle poëtische ontboezemingen, die in de bevrijding haar oorzaak vonden en ons toegezonden werden, niet een plaats kunnen geven. Schriftelijk contact met onze lezers stellen we op hoogen prijs; ingezonden stukken kunnen echter slechts bij hooge uitzondering worden opgenomen.

Het zal ieder duidelijk zijn, dat we lang alle plaatselijk nieuws niet kunnen plaatsen, hoewel we natuurlijk het belangrijkste zullen verwerken.

We hebben maatregelen moeten nemen wat betreft de advertenties. Er is zoo'n stroom van advertenties over jubilerende echtparen binnengekomen, dat we — zeer tot onzen spijt — moesten besluiten om enkel de jubilea van 40 jaar en hooger op te nemen; die hier niet aan toekomen, moeten dus noodzakelijkerwijs vervallen. Ons blad is gezinsblad en moet dat ook blijven, doch we moeten ons naar de omstandigheden

DOFFE WANHOOP IN DE GROOTE STEDEN

Brood en aardappelen noodig in onafgebroken stroom.

De bewoners van onze groote steden in het westen zijn nu weer teruggevallen in doffe wanhoop. Nog waart de honger rond. Nog eischt elken dag de dood zijn slachtoffers. Om hier soulaas te brengen moeten brood en aardappelen onafgebroken de hongergebieden binnen stroomden. De toestand is ernstig. De artsen staan voor een hopelooze taak. Een ooggetuige van de ellende vertelde hoe hij de situatie trof in een huis in Amsterdam-Oost. De sleutel was bij een der bureu. Hij trad met een arts binnen. De trap was kaal, de leuning opgestookt. Een gore stank sloeg hen tegemoet. De eerste kamer stond heelemaal leeg. Al het meubilair verdween in de kachel. In de woonkamer staat nog een tafel. Op een stinkende matras treffen ze een vrouw en 2 kinderen. De vrouw is wezenloos. Het eene kind is 11 jaar en klaagt over honger. Het jongste, zes jaar, probeert te glimlachen als het de hand uitsteekt naar een stuk chocola, dat het schrokkenk verorbert. De lucht is verpestend. De drie levende geraamten worden na ampel onderzoek, weggedragen de trap af naar buiten. De voorbijgangers kijken even, loopen dan door met hevigen angst, dat zij morgen zoo zullen worden weggebracht. De vader van dit gezin snijfelde in Mei 1940. Het had nog het geluk bijtijds ontdekt te worden. Er zijn ook anderen. Zoo vond men ergens op een matras een man en vrouw. De man was al 5 dagen dood. Zij was niet bij machte op te staan. Volwassenen smeeken om opname in de ziekenhuizen. Velen worden er uit de wachtkamers zoo binnengedragen. Onze volksgezondheid zal nog een onherstelbare slag krijgen als niet met alle kracht geholpen wordt: direct en goed.